

seventeenth and nineteenth centuries)', H.: *Hark. pryvat. muzej mis'k. sadyby*, 340 s.

7. Potrashkov, SV., 1998. 'Har'kovskie polki: tri veka istorii (Kharkov shelves: three centuries of history)', H.: *Oko*, 152 s.

8. Sljusarskyj, AG., 1954. 'Slobids'ka Ukrai'na. Istorychnyj narys XVII – XVIII st. (Sloboda Ukraine Historical sketch of XVII – XVIII centuries)', Harkiv: *Har. kn.–gazet. vyd.–vo*, 279 s.

9. Filaret (D. G. Gumiljovskij), 1858. 'Istoriko–statisticheskoe opisanie Har'kovskoj eparhii (Historical – statistical description of the Kharkov Diocese)', Har'kov: *Tip. Har. un.–ta*, Otd.5, 461 s.

10. Shimanov, AL., 1883. 'Glavnejshie momenty v istorii zemlevladienija Har'kovskoj gubernii (The main moments in the history of land tenure of the Kharkov province)', Kiev, 134 s.

Bir'ova O. U., *Candidate of Historical Sciences, lecturer of department History of Ukraine, museology and monuments, Kharkiv State Academy of Culture (Ukraine, Kharkiv), olga72480@gmail.com*

Slobzhanshina: administrative and social changes in the second half of XVII – first part of XVIII century

The stages of the loss of autonomy of Sloboda Ukraine are considered. It was established that the nature of the land tenure of Slobzhanshchyna greatly differed from the agrarian order of Russia. Limitation of local self-government was already in the days of Peter I. In addition to border guarding, Slobodskie Cossacks began to perform other military service. It was clarified that Kateryna I, Anna Ioannovna and Elizabeth Petrovna continued the policy of Peter I, who, by successive orders, restricted the autonomous rights of Slobodskaya Ukraine.

Keywords: Sloboda Ukraine, autonomy, state law.

* * *

УДК 94:323.113=162.1«1914/1919»

Титівець О. О.,
аспірант кафедри історії та археології слов'ян
факультету історичної освіти, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), wakeon@bigmir.net

Молодіжні організації польських громад Києва в 1914–1919 роках

Зростання активності польської громади супроводжували та поглиблювали зусилля у сфері організації дітей, гімназійної молоді та студентів польського походження, які мешкали та навчалися в Києві. Структурування позаційного та поза університетського повсякдення не лише дозволяло заповнити вільний час, а у тривалішій перспективі – зведенню до мінімуму впливу радикальних ідей, які поширювались в російському суспільстві, та наслідків русифікації. Прагнення київських поляків знайти свій вираз у динамічному розвитку, починаючи від 1905 року, культурних, освітніх, благодійних ініціатив. Особливо плідними стали 1917–1918 роки. Цьому процесові не завадили дедалі більші труднощі, зумовлені постійним погіршенням внутрішнього становища в Російській імперії. Громадянська війна, що спалахнула після повалення більшовиками Тимчасового уряду й короткотривалою захоплення ними влади в Києві, та кількомісячна окупація міста німцями та діяльність української влади в 1918 році.

Ключові слова: громадські організації, харцерство, Корпорація, Полонія, Філаренція, молодіжні організації, Центральне бюро.

Польський молодіжний рух на території України мав тривалу історію, остаточно його організаційне становлення відбулось у II половині XIX століття, коли після придушення польського повстання 1863 р. почалось формування перших молодіжних патріотичних організацій – студентської «Корпорації» та «Учнівської корпорації».

На початку XX століття польський молодіжний рух швидкими темпами політизується, вирішальну роль в його структурі починають відігравати радикальна «Корпорація», що остаточно прийняла назву в 1884 р., та націоналістична «Полонія», утворена 1900 р. Обидві

організації в роки Першої світової війни активно співпрацювали з революційною фракцією Польської соціалістичної партії та Польською національно–демократичною партією. Цей розкол проектувався на всі інші польські молодіжні організації, які іноді взагалі не демонстрували своєї причетності до політичного життя.

Падіння самодержавного ладу в Росії й початок демократичних реформ Тимчасового уряду створили умови для легалізації польських молодіжних організацій на території українських губерній. Протягом березня 1917 р. всі вони без виключення привітали початок революції, особливий ентузіазм серед них викликало звернення Тимчасового уряду до польського народу в якому визнавалась необхідність відновлення незалежності об'єднаної Польщі.

Найбільш аполітичним, хоча й заснованим під егідою націоналістичних молодіжних організацій, ще з довоєнної доби був польський скаутський рух. Київ за декілька років до початку світової війни став місцем ініціативи харцерства на українському історичному прикордонні, а отже, і в Росії, а під час війни – одним із головних його центрів. До цієї ролі місто і його польських мешканців спонукала близькість до Львова, звідки долинали звістки про формування скаутських осередків і надходили матеріали, необхідні для проведення цієї форми діяльності, а також численність місцевих дітей і підлітків. Динамічний розвиток руху був зумовлений також напливом у роки Першої світової війни до міста біженців, а разом із ними й харцерських активістів.

Сам рух був започаткований на Наддніпрянщині, а відтак, в Російській імперії у 1912 році. Джерелом натхнення для руху стало поширюване польське харцерство з Малопольщі, яке існувало там від 1910–1911 років. Організованих форм цей почав набирати протягом 1912–1913 років тільки серед нечисленної групи студентського середовища. Реальних обрисів організація набула у другій половині 1913 року, а сам розвиток почався з 1914 року [3, с. 493].

Потреба в організації була відчутна, так як місцева молодь, заявляючи про вступ до харцерства, спиралась на розповіді та книжки, але їй бракувало практичного керівництва та підтримки, що в результаті призвело до розпаду перших скаутських ініціатив у Подільській, Київській і Волинській губерніях. Отже, потреба в більшій динамічності, контролі й подальшому розвитку зумовила формування локальних структур, які організували роботу в Києві, а також охопили своїм впливом наддніпрянську частину належних Росії регіонів України. Структурування руху відбувалось майже водночас, а його столичні представництва стали основою для створення центральних органів польського скаутингу на українських землях.

Треба зазначити, що до моменту повалення царського правління в 1917 році розвиток харцерства тривав у підпіллі. Протягом 1912–1914 років виникли перші скаутські структури, до харцерських патрулів почали регулярно вступати польські діти та підлітки, проте рух був обмежений умовами, в яких йому довелося працювати. Заходи, спрямовані на уникнення викриття, істотним чином впливали на його форми. Не сприяла розвиткові й позиція батьків, які не вбачали потреби допомагати й підтримувати цей рух, а іноді, коли батьки вирішували, що умови цієї діяльності надто небезпечні, й не бажали

наражати дітей на небезпеку, забороняли їм належати до цієї організації. Перешкодою, також, виступало те, що сама ця діяльність була не легальною, що змушувало його членів діяти вкрай обережно, а отже, втаємничувати якомога меншу кількість осіб [3, с. 493–498].

Початок війни став одним із чинників, що зумовили подальше ускладнення розвитку руху. Проте й надалі чинилися спроби продовжити діяльність, використовуючи для цього легальні польські організації. Щоб забезпечити харцерські структури достатньою кількістю інструкторів, у Києві в умовах підпілля діяли інструкторські курси. Програма включала лекції та практичні заняття про потребу фізичної праці та її вплив на здоров'я, програму скаутингу, його розвиток в Англії та на польських землях, харцерські зльоти у Львові та Бірмінгемі, самоосвіту, заняття із стрійового вишколу, сигналізації, вивчення місцевості, патрулюванню, ігри, розваги тощо.

У зв'язку з браком медичного персоналу війна поставила перед організацією в 1914–1915 роках завдання надавати допомогу пораненим, які масово прибували до київських та провінційних шпиталів. Тому скаути зголошувались на допомогу до лікарень і госпіталів та несли там санітарну службу. Також надавали допомогу полоненим полякам [3, с. 500–501].

Попри складні умови, рух невпинно розвивався. В його структурах станом на кінець листопада 1914 року на Правобережній Україні діяло 82 осередка, а у травні наступного року їх було вже 209. Патрулі та дружини формування постали в Рівном, Умані, Бердичеві, Проскуріві, Вінниці. В самому Києві кількість учасників зросла з 32 до 57, а вже у другій половині 1915 року сягнула 300.

Несприятливий для Росії перебіг війни 1915 року та просування лінії фронту на українські, білоруські землі призвело до повного розриву контактів із львівським осередком та надходження спеціалізованої літератури. В свою чергу це призвело до того, що було прийнято рішення про те, що 30 грудня 1915 року на таємному засіданні харцерського руху створення Об'єднаної скаутської комендатури і перетворення її на центральний орган харцерів Росії [3, с. 505–510].

У 1915–1916 роках харцери не відмовилися й від спроб заснувати організацію, яка б замінила патронати й розпочала легальну діяльність, а це б призвело би до узаконення польського скаутства.

На весні 1917 року київські скаути взяли участь у наданні допомоги мешканцям Подолу постраждалим від повені. Їхня участь у рятувальній операції стала відповіддю на заклик місцевої міліції, яка попросила громадські організації про допомогу. Також 6 червня 1918 року, після вибухів під Києвом військових складів для допомоги було направлено третю дружину харцерів. Членами другої дружини була надана допомога під час пожежі в серпні на Подолі. Важливим елементом активності київського угруповання було надання медичної допомоги учасникам боїв у місті, ними було організовані так звані самарянські загони та перев'язувальні пункти, які діяли від 19 до 28 січня [3, с. 510–512].

Систематичне зниження чисельності, а відтак і поступове обмеження активності сталося наприкінці 1918 року та в 1919 році і було зумовлене виїздом членів та представників організації провуду до Польщі, а

також вступом частини з них до польських військових формувань. Станом на вересень 1919 року в Києві налічувалось від 60 до 120 осіб руху [3, с. 514–515].

У період після першої російської революції та в роки війни збільшилася кількість слухачів вищих навчальних закладів і учнів гімназій, які походили з польських земель, особливо у зв'язку з напливом від середини 1915 року евакуйованих царською владою мешканців Привіслянських губерній і окупованої росіянами Галичини. Велике скупчення молоді в Києві було зумовлене тим фактом, що мешканці Правобережної України вважали місто центром освіти, котрий надавав широкі можливості на гімназійному та університетському рівні. Навчання в київських освітніх закладах було характерним не тільки територіальною близькістю, характером міста, його культурною роллю, а і численними зв'язками поляків української провінції з місцевото польською громадою. Поява серед київського студентства випускників гімназій стала наслідком заборони вступати їм до Варшавського університету. Популярністю також користувалися київські гімназії, передусім ті, в яких походження учнів не ставило перешкоди в освіті й де не надто дотримувалися антипольських ухвал царської влади. В ті часи молоді мусила вступати до підпільних організацій, таких як: «Korporatsiya», «Poloniya», «Filarentsiya».

Ще у 70-х роках XIX століття в Києві діяло Товариство польської молоді, до якого могли належати студенти Університету св. Володимира. Слухачі Вищих жіночих курсів, а також старшокласники й молоді, яке не навчалось в Університеті. Організація займалась самоосвітою, наданням взаємної допомоги та була місцем ідеологічної боротьби навколо соціальних і національних програм. Внутрішні суперечності на ідеологічному тлі призвели в 1883 році до розколу. Більшістю голосів учасників загальних зборів Товариства було змінено статут і перетворено організацію на Корпорацію поляків студентів Університету. В подальшому організація переросла в єдиний рух Корпорацію [3, с. 516].

Згідно з версією статуту, яка міститься в актах київської жандармерії за 1914 рік, «Корпорація» була заснована польськими студентами, які навчалися у вищих навчальних закладах Києва, задля спільної самоосвіти й підготовки до майбутньої суспільної діяльності, що ставила за мету звільнення трудящих класів від економічного, соціального та політичного гніту. У статуті також було висловлено солідарність із націями, котрі знаходяться під гнітом царизму. Статут однозначно стверджував, що членами організації можуть бути тільки поляки. Проте він не містив формального запису, який би обмежував доступ до неї студентів інших національностей. Організація передбачала включення до сфери своєї діяльності не тільки польського пролетаріату, а й робітників іншого походження [8].

Окрім самоосвіти, завдання корпорантів полягало в забезпеченні матеріальної допомоги та моральної підтримки всім проявам суспільного життя згідно з напрямом роботи організації.

«Корпорація», а разом із з нею «Філаренція» прихильно ставилася до адептів Пільсудського, а деякі з їхніх членів перебиралися на польські землі та вступали до Легіонів. Отже, одним із найважливіших напрямів діяльності цих організацій ставав військовий вишкіл.

У березні 1917 року Корпорація під власним штандартом взяла участь у процесії революційних і самостійних організацій. До червня 1917 року вона долучилася до роботи Польського виконавчого комітету на Русі. Активність і відкритість її діяльності зумовила приплив до організації нових кандидатів, до роботи також повертались старі її члени.

Українська проблематика, прагнення до взаємодії з українськими студентами також опинилась в колі зацікавлення корпорантів. Налагодження співпраці з українською студентською громадою було налагоджено ще до революції 1905 року. Для того, щоб окреслити принципи співпраці між організаціями, було створено спільну узгоджувальну комісію. В період революції Корпорація підтримала вимогу української молоді запровадити в Київському університеті українські кафедри [7].

Попри зосередженість на політичній діяльності, організація не втрачала контактів із польськими студентськими середовищами у Києві. Вона включалася в підготовку повернення студентства до Польщі та вступу його до лав війська, про що свідчить представництво її членів у польському студентському центральному комітеті з військових питань, створеному після національного студентського віче в листопаді 1918 року [5].

З початком виїзду польської молоді до Польщі, а також у зв'язку з небезпекою чергової окупації міста більшовицькими військами, почалося згортання діяльності Корпорації, але це аж ніяк вплинуло на активність її членів, залучених до участі в роботі інших організацій, освітніх та військових. В період свого існування вона користувалася визнанням польської молоді, незалежно від політичної орієнтації.

Наступною інституцією, що мала не меті здобути вплив на польську молодь і гімназистів була «Полонія». Її заснування припадає на 1903 рік. Являла собою окремих уламок тогочасної «Корпорації». Сама по собі вона була безпартійною організацією польської студентської молоді, свідомої у відродження національного руху, у спільній праці над приготуванням і підготовкою молоді до активної участі в суспільному житті. Основним завданням і прагненням організації був всебічний національний розвиток та досягнення передусім політичної незалежності та вдосконалення суспільного устрою, з урахуванням інтересів сільського та міського населення.

Розвиток організації тривав до 1912 року, так як тоді було заарештовано її керівництво. Це призвело до повного гальмування активності Полонії, просте стало межею, яка визначила наступний період її активності, а також спричинилася до реорганізації програми, яка в кінцевому підсумку значно змінилася після початку війни. До 1919 року члени організації брали активну участь не тільки в роботі товариства, а водночас долучались до програм, здійснюваних іншими організаціями [9].

Найголовнішою формою діяльності Полонії стала самоосвіта її членів. Потреба в самоосвіті була продиктована тим, що головне завдання організації було заповнення прогалін у вихованні польської студентської молоді Києва. Організація дбала про підвищення викладання, запрошуючи для цього на засідання гуртків учених поляків з лекціями,

переважно з філософії та психології. Можливість для легальної діяльності призвела до створення польських громадських інституцій, видання преси та публікацій польською мовою. Полоністи також брали активну участь у заходах, які провадило Польське гімнастичне товариство. Гімнастичні вправи, біг, стрільба, котра в свою чергу готувала їх до потенційної військової служби [2, с. 86–90].

Початок світового конфлікту неабияк вплинув на діяльність організації. Їй було завдано чергового удару, так як частина членів організації опинилася у складі утворених на боці держав Троїстого союзу польських військових формувань.

Після переїзду до Києва керівництва заснованої у Варшаві в 1915 році Польської воєнної ліги збройної боротьби в її лавах опинилася чимала кількість полоністів та харцерів.

Поворотним моментом в історії Полонії та інших польських організацій виявилася Лютнева революція. Пвалення старого режиму призвело до того, що вона стала легальною організацією, яка публічно вийшла на демонстрацію в березні 1917 року. Полоністи долучались до роботи політичних і військових організацій. Вони брали активну участь у діяльності Польського виконавчого комітету на Русі, польської міліції, польського скаутства та польських військових організацій. Участь у діяльності польської громади в Києві спричинила до послаблення активності Полонії як незалежної інституції. На другому плані вже виступали питання самоосвіти та проблеми студентства. Внаслідок більшовицьких репресій Полонія перестала функціонувати в Києві наприкінці 1919 року [2, с. 95–99].

Пожевваллення польського руху за незалежність у Південно-Західному краї було пов'язано зі з'їздом польської партії та угрупувань наприкінці серпня 1912 року в Закопаному і зі створенням у грудні того ж року Тимчасової комісії конфедерації самостійницьких партій. Результати цього з'їзду стали відомі і в Києві завдяки його учасникам. 1913 року після приїзду до Києва делегатів Унії товариства та спілок польської поступово самостійницької молоді постала «Філаренція». Рік заснування припадає на 1914 за зразком віленської «Філаренції», яке повинно було поглинути Корпорацію та успадкувати її традиції. Нове молодіжне угрупування послуговувалось офіційною назвою Поступово-самостійницька студентська організація Філаренція в Києві. Основним завданням котрої було здобуття незалежності Польщі, цьому слугувала самоосвітня праця членів організації, яка забезпечила би виховання молоді майбутніми бійцями за незалежність. До товариства належні студенти, які навчалися в київських вищих навчальних закладах. Критерієм прийняття було дотримання ідеології. Члени організації були зобов'язані належати до одного з самоосвітніх гуртків та брати активну участь в його діяльності, дотримуватись таємниці і сплачувати внески.

Діяльність організації було послаблено арештом всього керівництва ще в 1913 році. Хоча тюрми вдалося уникнути членам керівництва, котрі тоді перебували за межами Києва.

На початку 1915 року з причин арештів та відмежування членів іншими організаціями в Філаренції відбувся розкол. З організації згодом постала нова

студентська спілка – Унія. Спілка стала привабливою організацією для наймолодшої верстви.

На форму її діяльності також вплинула евакуація Київського університету в 1915 році до Саратова. В результаті стався поділ на дві групи – саратовську, на чолі з Юзевським, і київську, на чолі з Мошенським [4].

Проте розкол серед київського осередка тривав не довго. Він спричинився до переговорів між «Корпорацією» та «Філаренцією» про злиття та продовження діяльності гуртом. Одним із чинників для наближення до початку роботи над створенням спільного табору, була підтримка орієнтації на Юзефа Пілсудського. Переговори почалися наприкінці 1915 року. В 1916 році було прийнято назву Організації самостійницької молоді «Корпорація». Внутрішня організація чергового студентського товариства не відрізнялося від структур попередників. Вона й надалі спиралася на гуртки самоосвіти, як на основоположний організаційний елемент на чолі з радником, якого обирали з-поміж членів. Робота й надалі була зосереджена на поглибленні знань учасників гуртків, економіки, суспільних наук, історії, літератури. Після падіння царської влади характер її діяльності докорінно був змінений [6, с. 197–202].

Спільним для діяльності «Корпорації», «Полонії» та «Філаренції», попри їхні ідеологічні відмінності, була відданість самостійницьким гаслам, звідси і спроба об'єднатися в єдину організацію. Заходи щодо уніфікації польської студентської молоді зустріли їхню підтримку. Свою роль в цьому відіграла війна, взаємна приязнь, участь у спільних заходах та виступи до національних збройних формувань.

Попри програмні відмінності, співпраця між членами польських студентських організацій складалась успішно в починаннях культурно-освітнього профілю, а також у наданні допомоги жертвам війни, підтримці студентства, натомість політичні суперечки тривали в культурних рамках, і об'єднання цих організацій відбулось навесні 1916 року [1].

В роки війни представники студентських товариств намагалися створити, зберігаючи свою автономію, інституції, що прагнули керувати життям польського студентського середовища й досягати спільних цілей. Зміцнення зв'язків відбувалось на тлі скорочення польських студентів у Києві після 1917 року, отже і членів студентських товариств, погіршення умов їхнього існування та політичного розвалу й анархії в Росії та Україні.

Основною причиною створення таємних учнівських організацій була дискримінаційна політика російської влади стосовно поляків, що мешкали на Правобережній Україні. Деполонізація проявлялася, зокрема, в забороні послуговуватися польською мовою у громадських місцях, що в свою чергу спонукала молодь до створення таємних товариств, які своїми програмами закликала до пізнання національної історії та культури.

В підсумку нарад, що відбувалися в цілковитій консолідації, було створено Центральне бюро Спілки учнівських корпорацій з представництвом в Києві. До спілки входили представники всіх учнівських організацій, які продовжували навчатися у вищих навчальних закладах Києва.

Воєнні умови спонукали Центральне бюро й інші учнівські корпорації до змін їхнього статусу. Хоча

глобальний конфлікт застав керівництво і членів організації період канікул, що надалі призвело їх до військового призову, проте сама діяльність не була паралізована.

Війна сама по собі створила сприятливі умови для діяльності учнівських організацій, в умовах майбутнього становища Польщі. Діяльність ЦБ надалі полягала у стеженні за їхнім моральним рівнем, працю гуртків самоосвіти та прагненні до охоплення ними дедалі більшої кількості гімназистів. Також ЦБ забезпечувало постачання книжками і фінансування їх закупівель. Бюро і надалі організувало лекції, створювало нові учнівські організації.

Налагоджувалося співпраця з польським харцерством. Взаємодія полягала в тому, що харцери вступали до учнівських товариств, щоб вивчати в них мову та набувати знання про польську історію та літературу. Було започатковано видання для шкільної молоді. Навесні 1916 року було опубліковано перше число часопису «Młodzież».

Отже учнівські товариства успішно організували програму самоосвіти, яка готувала їхніх членів до участі в подальшій роботі організації польської студентської молоді та політичних угруповань. Окрім того, вони формували їхню патріотичну позицію та компенсували брак національної освіти у вигляді вивчення польської мови, історії та літератури. Водночас вони були важливим елементом національного виховання. Під час війни вони розвивали у своїх членів почуття національної солідарності, заохочуючи до участі в акціях допомоги жертвам війни та до участі в інших молодіжних організаціях.

Польський студентський рух в добу Центральної ради вийшов на новий щабель розвитку. Після отримання можливості легального розвитку, він перетворився на справді масовий рух, а отже й став вагомим важелем впливу на суспільно-політичне життя польського населення регіону.

Важливою характерною рисою польського молодіжного руху в Україні стало остаточне утвердження домінуючої ролі в його структурі товариств політичного гатунку, що в свою чергу обумовило політизацію всього польського молодіжного руху. Особливо вагомою їх роль була у формуванні міжпартійних стосунків в середовищі польських політичних сил Наддніпрянщини. Всі без виключення польські студентські організації мали виражене національно-патріотичне спрямування. Незважаючи на гостроту ідеологічних розбіжностей між різними товариствами, їх спільною кінцевою метою було досягнення незалежності Польщі.

Саме цим обумовлювалися випадки, хоча й не прямої, але співпраці між ворогуючими полюсами польського студентського руху. Незважаючи на виражену зовнішню спрямованість, орієнтацію на розбудову державності в Польщі, польська молодь приймала активну участь і в українському національному русі, вітала державні прагнення українського народу.

Список використаних джерел

1. Жванко, Л., 2005. 'Іноземні біженці Першої світової війни в Україні', *Київська Старовина*, Т.3, с.77–93.
2. Калакура, О., 2007. 'Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ столітті', К.: *Знання України*, 508 с.

3. Коженевський, М., 2015. 'За Золотими ворітьми. Суспільно-культурна діяльність поляків у Києві в 1905–1920 роках', К.: Дух і Літера, 664 с.
4. Курцев, АН., 1999. 'Беженцы Первой мировой войны в России (1914–1917)', *Вопросы Истории*, №8, с.98–112.
5. Лісевич, ІТ., 1997. 'Польська національна меншина в Наддніпрянській Україні', *Український історичний журнал*, №2 (413), с.43–53.
6. Скальський, В., 2008. 'Політичне життя польської громади під час української революції (березень 1917 – квітень 1918 рр.)', *Український Історичний Збірник*, Вип.11, с.185–202.
7. 'Центральний державний історичний архів України, м. Київ', Ф.1439, Оп.1, Спр.1040.
8. Там само, Ф.838, Оп.5, Спр.175.
9. Там само, Ф.274, Оп.1, Спр.2982, Ч.1.

References

1. Zhvanko, L., 2005. 'Inozemni bizhenci Pershoi' svitovoi' vijny v Ukraї'ni (Foreign refugees of the First World War in Ukraine)', *Kyi'vs'ka Starovyna*, T.3, s.77–93.
2. Kalakura, O., 2007. 'Poljaky v etnopolitychnyh procesah na zemljah Ukraї'ny u XX stolitti (Poles in ethnopolitical processes on the lands of Ukraine in the XX century)', К.: *Znannja Ukraї'ny*, 508 s.
3. Kozhenovs'kyj, M., 2015. 'За Золотому vorit'my. Suspil'no-kul'turna dijaj'nist' poljakiv u Kyjevi v 1905–1920 rokah (Behind the Golden Gate. Socio-cultural activities of the Poles in Kiev in 1905–1920)', К.: *Duh i Litera*, 664 s.
4. Kurcev, AN., 1999. 'Bezhenцы Pervoj mirovoj vojny v Rossii (1914–1917) (Refugees of the First World War in Russia (1914–1917))', *Voprosy Istorii*, №8, s.98–112.
5. Lisevyeh, IT., 1997. 'Pol's'ka nacional'na menshyna v Nad-dniprojans'kij Ukraї'ni (Polish national minority in the Dnieper Ukraine)', *Ukraї'ns'kyj istorychnyj zhurnal*, №2 (413), s.43–53.
6. Skal's'kyj, V., 2008. 'Politychne zhyttja pol's'koi' gromady pid chas ukrai'ns'koi' revoljucii' (berezen' 1917 – kviten' 1918 rr.) (Political life of the Polish community during the Ukrainian revolution (March 1917 – April 1918))', *Ukraї'ns'kyj istorychnyj Zbirnyk*, Vyp.11, s.185–202.
7. 'Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukraї'ny, m. Kyi'v (Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv)', F.1439, Op.1, Spr.1040.
8. Tam samo (Ibid), F.838, Op.5, Spr.175.
9. Tam samo (Ibid), F.274, Op.1, Spr.2982, Ch.1.

Titovets O. O., postgraduate student of the Department of History and Archeology of the Slavs of the Faculty of Historical Education, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), wakeon@bigmir.net

Youth organizations of the Polish communities of Kyiv in 1914–1919

The growing activity of the Polish community accompanied and intensified efforts in the field of organization of children, gymnasium youth and students of Polish origin who lived and studied in Kiev. Structuring extracurricular and non-university life not only allowed to fill in free time, but in the long run, to minimize the effects of radical ideas that were spreading in Russian society and the consequences of Russification. The aspiration of the Kievan Poles found its expression in the dynamic development, from 1905, of cultural, educational, charitable initiatives. Particularly fruitful were 1917–1918 years. This process was not hampered by the growing difficulties caused by the constant deterioration of the internal situation in the Russian Empire, the Civil War that broke out after the Bolsheviks of the Provisional Government and their short-term seizure of power in Kyiv, the German occupation of the city for several months and the activities of the Ukrainian authorities in 1918.

Keywords: public organizations, hackers, corporation, Polonia, Philarencias, youth organizations, Central Bureau.

* * *

УДК 94(477.82)«1914/1918»[061:633.791

Лисенко М. С.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії і культурології, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (Україна, Харків), M.S.Lysenko@ukr.net

Діяльність Волинського товариства хмелярства в роки Першої світової війни

Метою статті є вивчення діяльності Волинського товариства хмелярства в роки Першої світової війни. Дана робота мала багато аспектів. Серед них необхідно назвати підтримку хмелярства як провідної галузі краю. Важливою була задача забезпечення армії продовольством і фуражем. Заходи здійснювалися разом з губернським земством. Волинське товариство хмелярства боролось з неприйнятним для нього законом про заборону спиртних напоїв, об'єднуючи зусилля з хмелярами і броварями всієї країни. Члени аграрної організації вивчали ринки збуту як усередині Російської імперії, так і в дружніх і нейтральних країнах. Особливо складним виявилось завдання збереження секвестрованих плантацій німецьких колоністів.

У статті досліджене так зване «німецький питання» і реалізацію ліквідаційного законодавства на Волині. Регіон мав свою специфіку в проведенні антинімецьких заходів, спрямованих проти німців-колоністів, підданих Російської імперії. Автором статті використані методи історизму, системності, міждисциплінарності і аналітичності. На основі архівних матеріалів висвітлено хід кампанії по збереженню секвестрованих хмільників німців. Зазначено на труднощі, які супроводжували роботу. Велику увагу приділено ролі Волинського товариства хмелярства в підтримці галузі на перспективу в майбутньому. Дослідником підкреслені зв'язки аграрного об'єднання з державними структурами. Перш за все з департаментом землеробства сільськогосподарського відомства, якому підпорядковувалася громадська організація, а також з землевпорядними комісіями. Вченим описані і систематизовані нові матеріали про стан німецьких хмільників у краї.

Автором статті зроблено висновок про значну роботу Волинського товариства хмелярства в 1914–1918 рр. У воєнний період реалізація термінових заходів вимагала організованих зусиль і практичних навичок, особливо в сфері збуту продукції. З основними завданнями сільськогосподарське товариство успішно впоралось.

Ключові слова: Волинське товариство хмелярства, Перша світова війна, сільське господарство, Російська імперія, українські губернії.

Історія громадських організацій є маловивченою темою в історичних дослідженнях. На Правобережній Україні на початку ХХ ст. активну роботу проводило Волинське товариство хмелярства (далі ВТХ). Перша світова війна висунула перед аграрної організацією нові завдання.

Територіальні межі статті включають Волинську губернію Російської імперії, а хронологічні охоплюють 1914–1918 рр.

Метою дослідження є вивчення діяльності Волинського товариства хмелярства в роки Першої світової війни з підтримки секвестрованих хмельових плантацій німецьких колоністів.

Історіографія. Умовно можна виділити кілька груп: роботи з історії хмелярства на Волині та аграрних організацій, з історії Першої світової війни і німецької проблеми. Природно, що заклали основи історіографії сучасники подій [4; 5; 7]. За радянських часів виходили роботи з історії Першої світової війни [6]. Сьогодні українськими і зарубіжними вченими вивчаються «німецьке питання» і ліквідаційне законодавство Російської імперії, але проблема волинських німців досліджена недостатньо [1; 2; 9–11].

При підготовці статті автором були використані документи державного архіву Житомирської області (фонд 187), а також опубліковані джерела: газети, збірники законодавчих актів [3; 8; 12]. Аналіз історіографії та джерельної бази дає можливість зробити висновок, що діяльність Волинського товариства хмелярства в період Першої світової війни вивчена поверхово.